מִשְׁנָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּסּוּכָּה אַחַת בְּיוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה, ואף שאחד מימי החג הוא שבת, שבה יש חיוב לאכול שלש סעודות, ואם כן ישנן בחג חמש עשרה סעודות, רבי אליעזר מנה רק את הסעודות שחיוב אכילתן הוא מדין 'כעין תדורו', שאדם אוכל בדירתו אחת ביום ואחת בלילה, וסעודה שלישית בשבת אינה מצד רגילות אכילה בדירה אלא משום שבת, או שהאוכל סעודה שלישית בשבת אינו אוכל סעודה נוספת בערב שלאחריו ולכן יש רק ארבע עשרה סעודות (מאירי). ויש שכתב, שסעודת ליל החג הראשון אינה נכללת במנין ארבע עשרה סעודות, לפי שבה אף חכמים מודים שחייב, וכן מדויק מלשונו של רבי אליעזר 'אחת ביום ואחת בלילה' שהמנין מתחיל מסעודת היום ולא מהלילה (חשק שלמה; יחוסי תנאים ואמוראים ערך חדקא).

יַשְׁלִים לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג – שמיני עצרת (רש"י; ריטב"א), כדין חגיגה שיכול להשלימה בשמיני עצרת (ריטב"א), לפי שסוכה הוקשה לחגיגה [כמבואר לעיל (יא, ב)] ואין היקש למחצה (פני יהושע), ואף שאינו אוכל בסוכה, מכל מקום נחשב להשלמה (רש"י; רבי אברהם מן ההר. וראה טעם הדבר בביאורנו להלן ד"ה חזר). ויש שכתבו, שסעודת השלמה בשמיני עצרת יש לאוכלה בסוכה (פסקי רי"ד, וראה ריטב"א), ואינו עובר על 'בל תוסיף', כיון שאינו מתכוון למצוה אלא להשלמה (מאירי; פסקי רי"ד), או שדברי המשנה אמורים במקום ובזמן שנוהג יום טוב שני של גלויות, שצריך לישב בסוכה ביום טוב ראשון של שמיני עצרת (מאירי), ויש שכתב, ש'יום טוב אחרון של חג' הכוונה ליום השביעי של סוכות (ר"י מלוניל).

ויכול להשלים אף בשאר ימי הרגל, כחגיגה (ריטב"א). ויש שכתב, שדברי רבי אליעזר שישלים בלילי יום טוב אחרון נאמרו לאחר שחזר בו מחיוב ארבע עשרה סעודות [כדלהלן בגמ'], וכיון שאין לדבר קצבה, כל מה שאוכל בשאר ימי החג הוא חובת היום, ואינו יכול להשלים אלא בשמיני עצרת (ראבי"ה סוכה, תרלד, וכן משמע ברא"ה. וראה ביאורנו להלן שם, אם דין זה של השלמה נאמר רק לגבי סעודת הלילה הראשון או לגבי כל הסעודות).

גְּמָרָא. מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ מַה דִּירָה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה, בירושלמי (כאן) הוסיפו שרבי אליעזר למד ש'תשבו' האמור בסוכות נסוב גם על היום וגם על הלילה, מהכתוב (ויקרא ח, לה) 'ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה', וכיון שביום עיקר מצות סוכה היא אכילה ושתיה, חייב לאכול בה אף בלילה, ולכך אינו סובר כרבנן שיכול לנהוג בה כדירה שאם רוצה אינו אוכל (פני יהושע, בביאור דברי התוס').

אַף סוּכָּה נַמִּי אִי בָּעֵי אָכֵיל אִי בָּעֵי לָא אָכֵיל, שאין ביום טוב חיוב אכילת פת, חוץ מלילי יום טוב ראשון של פסח וסוכות, ולפי זה, אם טעה ולא אמר 'יעלה ויבא' ביום טוב אינו חוזר (תוס'; רשב"א ברכות מט, ב). ויש שכתבו, שאין לדייק מדברי הגמ' שאין חיוב אכילת פת ביום טוב, ובכל יום טוב יש חיוב אכילת פת [אלא שבליל פסח נוסף חיוב של אכילת מצה, ואינו יכול לצאת ידי חובתו במצה עשירה וכדו', וכן בליל סוכות התחדש שחייב לאכול בסוכה ואם לא אכל בסוכה אינו יוצא ידי חובתו], ומה שאמרו כאן 'אי בעי לא אכיל' היינו שהיה יכול לאכול פחות מכביצה מחוץ לסוכה (ריטב"א, וכע"ז ברא"ה; תוס' ברכות מט, ב), וכן באופן שירדו גשמים ביום טוב שפטור מסוכה מכל מקום חייב באכילת פת משום יום טוב (תוס' רא"ש, וראה שם שבליל יום טוב ראשון חייב בסוכה אף אם ירדו גשמים). ■ להלכה, השוכח ולא אמר 'יעלה ויבא' בברכת המזון, חוזר ומברך (שו"ע או"ח קפח, ו), כיון שחייב לאכול פת ביום טוב, אולם אם כבר אכל שתי סעודות אינו חוזר, כיון שלא אכל מחמת חיוב יום טוב (משנ"ב שם, כו).

אִי הָכִי אֲפִילּוּ לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן נַמִּי, על עצם הדין האמור במשנה שלרבנן לילה ראשון חובה אין להקשות, כיון שניתן לומר שלמדים זאת ב'מה מצינו' מלילה ראשון של פסח, אבל מאחר שהתבאר שלרבנן למדים מ'תדורו' שאין לחייב אכילה בסוכה, אם כן בפירוש מיעט הכתוב שאינו חובה ואין ללמדו ב'מה מצינו' מפסח, ומתרצת הגמ' שלימוד זה אינו ב'מה מצינו' אלא ב'גזירה שוה', ואם כן בהכרח שהדרשה 'כעין תדורו' היא לגבי שאר הימים (ערוך לנר).

מַה לְּהַלָּן לַיְלָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה מִכָּאן וְאֵילָךְ רְשׁוּת אַף כָּאן לַיְלָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה מִכָּאן וָאֵילָךְ רְשׁוּת, והיקש זה הוא רק לאכילה ולא לשאר חיובי סוכה, ולכן חייב לאכול בסוכה בלילה הראשון אף אם ירדו גשמים, אבל משינה בסוכה פטור אם ירדו גשמים (ריטב"א, וכן דעת רא"ש ברכות ז, כג). ויש שכתבו, שאין חילוק בין הלילה הראשון לשאר הימים לענין ירידת גשמים, שלא נאמרה ה'גזירה שוה' לענין זה (משנ"ב תרלט, לה, בשם הרשב"א ד, עח, ראב"ד ותוס' ברכות מט, ב ד"ה אי), וזמן חיוב אכילה בלילה הראשון הוא עד חצות כמו במצה (רמ"א או"ח תרלט, ג בשם מהרי"ו ומהרי"ל). ■ להלכה, יש לאכול בלילה הראשון בסוכה אף אם ירדו גשמים (רמ"א שם, ה), ומכל מקום לא יברך, שיש לחשוש לדעות שהוא פטור אף בלילה הראשון (משנ"ב שם ושעה"צ שם, סג).

וחיוב אכילה זה הוא בכזית כמו במצה (ריטב"א; ר"ן בשם יש אומרים; רא"ש ברכות ז, כג), ואף שבשאר ימי החג עד שיעור כביצה נחשב לאכילת עראי ופטור מסוכה, כיון שאוכל בתורת חובה נחשב לאכילת קבע (ריטב"א; ר"ן). ויש שכתבו, שההיקש הוא שצריך לאכול שיעור שיוצא בו ידי חובה, ולכן צריך לאכול כביצה (ריטב"א בשם י"א; ר"ן). ■ להלכה, חיוב האכילה בסוכה בלילה הראשון הוא כזית [כדעת הריטב"א והרא"ש] (שו"ע או"ח תרלט, ג), ונכון למי שיש לו, שיאכל שיעור כביצה [כדעת הר"ן] (משנ"ב שם, כב).

וְהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּסּוּכָּה וְכוּ' – הרי לדעת רבי אליעזר יש חיוב לאכול בסוכה, וכיצד ישלים בשמיני עצרת שלא בסוכה (רש"י; תוס'). ויש שביארו, שקושיית הגמ' היא מדוע לדעת רבי אליעזר ניתן להשלים רק את סעודת ליל יום טוב הראשון, הרי לדעתו כל י"ד הסעודות הינן חובה (רא"ה, תוס' רא"ש, ריטב"א).

חָזַר בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, ואף לדעתו אין חיוב לאכול י"ד סעודות בסוכות רק בליל יום טוב ראשון, ואם לא אכל אז יכול להשלים, כפי שאם לא הקריב חגיגה ביום הראשון יכול להקריב ביום האחרון (רש"י, לשיטתו שההשלמה בשמיני עצרת אינה צריכה סוכה, ראה ביאורנו לעיל ד"ה ישלים), וכיון שלמד דין השלמה מחגיגה, מוכח שדין זה אינו מצד חיוב סוכה, ולכן אף שאינו אוכל בסוכה נחשב להשלמה (מהרש"א, וראה ביאור נוסף בשו"ת חתם סופר אה"ע ב, צ). ויש שביאר, שרבי אליעזר חזר בו מדין חיוב י"ד סעודות בסוכה, וכל דין אכילת י"ד סעודות בסוכה הנלמד מ'תשבו' הוא רק לכתחילה, ואף אם לא אכל י"ד סעודות בסוכה יצא ידי חובת סוכה, וכיון שאינן מעיקר מצות סוכה יכול להשלימן בשמיני עצרת אף

המשך במילואים עמ' 127